

ОПТИМІЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Демократія, як спосіб взаємодії політичних, владних та управлінських акторів між собою та з громадянами і суспільством в цілому, ставить завдання нової якості стосовно організації структури та функцій влади, умов координації інтересів, мотивів та повноважень указаних акторів між собою та обставинами. Виявилось, що проблема освоєння демократії системою соціального та державного управління для такої транзитної країни як Україна є динамічно складною, тому заготовлені іноземними експертами рецепти „впровадження демократії” є недієздатними. Дослідження трансформаційних та модифікаційних процесів, які можуть створити умови функціонування реальної демократії як ціннісної та мотиваційної бази ефективних державно управлінських технологій представляє науковий та практичний інтерес [1]. Важливими складовими розбудови демократичного державного управління є формування структур, які забезпечують ефективне політичне керівництво та державне управління, вибір та координація указаними структурами цілей та методів їх досягнення як в тактичному, так і стратегічному вимірі. Розбудова демократичної влади та управління неминуче проходить через фази вирішення конфліктних ситуацій, як між згаданими структурами, так і іншими дійовими особами суспільно-політичного життя, які виникають як необхідність знаходження розв’язку проблеми узгодження протиріч та інтересів конкуруючих структур в умовах відповідності суперечливим критеріям використання обмежених ресурсів. В цьому зв’язку дослідження задачі оптимізації системи державної влади та управління представляє особливу актуальність.

В практичному плані до різних граней проблеми оптимізації системи державної влади та управління є дотичними такі науково-фахові підходи: політологія, порівняльна політологія, аналіз державної політики, теорія соціального розвитку, соціальне прогнозування та футурологія, конституційне право, адміністративне право, адміністративний менеджмент, державне управління, теорія організації, економічна теорія, системний аналіз, кібернетика, теорія складності. Кожна з них неодноразово в процесі свого розвитку в різних формах ставила задачу про доцільність, результативність, ефективність функціонування тих систем, які вони досліджували в рамках власного категоріального апарату. Власне задача оптимізації системи соціального та державного управління є міждисциплінарною, але ми зосередимося на її державноуправлінських аспектах. В рамках галузі державне управління смислово спорідненою із задачею оптимізації системи державного управління є задача дослідження ефективності державного управління, яка досліджувалася, зокрема, в роботах [2-4]. Питання оптимізації взаємодії політичного керівництва та державного управління в Україні в наближенні однокритеріальних схем досліджувалися в роботі [5].

Основи методики дослідження загальної задачі координації в багаторівневих системах управління сформульовані в роботі [6]. В вузькому розумінні постановка задачі оптимізації політичного та державного управління перетинається з постановкою задачі про ефективність та результативність вибору державної політики, що розглядається в галузі «аналіз державної політики» [7]. В широкому розумінні задача оптимізації систем соціального, політичного та державного управління є мало дослідженою, методична постановка задачі в вітчизняній фаховій літературі не здійснена.

Метою роботи є постановка задачі оптимізації для систем політичного та державного управління та аналіз особливостей пошуку альтернатив розв'язку цієї задачі.

Відмітимо, що якості, елементи, складові політико-владної системи належать до множин нечітких об'єктів. Це привело до певної нечіткості усталених визначень та понять, що можуть бути використані для описання процесів оптимізації суспільно-політичної, владно-політичної та державно-управлінської систем. Розробка концепції оптимізації потребує не тільки формально-сміслового, але і евристичного уточнення та збагачення деяких категорій, що описують вказані системи та процеси. Синергетичний підхід обґрунтував доцільність використання при описанні та прогнозуванні розвитку складних систем таких фундаментальних образів-категорій пізнання як параметри порядку [8], рівноважний та нерівноважний процес, точки та зони біфуркації [9], внутрішній (власний локальний) час підсистеми [10] та темпосвіт системи [11], рефлексивна взаємодія масштабів [12]. Вони з успіхом були застосовані до задач фізики нерівноважних станів, біології, когнітивної психології, прогнозуванні демографічних процесів, описання соціального розвитку. Продуктивне застосування фундаментальних образів синергетики до проблем влади, політичного керівництва та державного управління можливе за двох умов: 1) узгодження цих образів із базовими категоріями політичної науки та державного управління - горизонтальна інтеграція; 2) органічне проникнення синергетичних образів в базу формування власних фундаментальних образів політичної науки та науки державного управління – вертикальна інтеграція.

Для аналізу особливостей постановки задачі оптимізації системи державної влади та управління нами використано метод порівняльного аналізу технологій та методів оптимізації різних класів складних систем. Державно-управлінською основою нашого методу є концепція соціального управління [13]. Управлінською основою – теорія організації, програмно-цільовий підхід, стратегічний менеджмент. Політологічною основою описання досліджуваних нами процесів є теорія інституціоналізму [14]. Ми будемо притримуватися таким чином модифікованого нами ядра концепції інституціоналізму: влада здійснюється певними інститутами, рамки та зміст яких еластично відображають інтереси, організаційний талант, харизму та лідерські амбіції реальних легітимізованих керівників цих інститутів та управлінського апарату цих інститутів.

Поняття оптимальність та оптимізація є досить новими поняттями

в їх науково сучасному змісті. Разом з тим в економічній науці відносно давно існує традиційне „рівноважне” трактування поняття оптимальності, яке знайшло своє відображення в концепції оптимальності Парето [15]. Традиційно під оптимізацією розуміють мінімізацію або максимізацію значень єдиної (простішої або узагальненої) попередньо ідентифікованої характеристики процесу або структури (цільової функції) відносно даної фіксованої множини альтернатив або обмежень розвитку процесу або умов існування (дієздатності) структури. Парето об'єднав принцип максимізації колективної цільової функції (продуктивності економіки) з відношеннями бінарних балансів учасників процесу: оптимальними є такі стани (ситуації), при яких покращення «виграшу» одного учасника неможливе без погіршення „виграшу” інших учасників.

В розробках та дослідженнях науки державне управління, соціології та політичної науки найчастіше користуються поняттям оптимальність та похідними від нього, зокрема, поняттям оптимізація, на інтуїтивному рівні. На цьому рівні аналогами поняття оптимальність є члени апроксимуючого смислового ряду: кращий, відповідний, доцільний. Таке розуміння необхідно не тільки доповнити, але й поглибити та уточнити відповідно до потреб фахового застосування цього поняття до проблематики державного управління. Зауважимо, що для задачі двох „пасивних” змінних поняття найкращий та оптимальний співпадають. Наприклад, якщо в колективі ініціатива та виконавська дисципліна поєднуються, то можна сказати про це: найкраще поєднання, оптимальне поєднання. Узагальнюючи просту рівноважну економічну традицію розуміння оптимальності та практику розвитку соціальних систем та систем управління можемо сказати, що з точки зору дій користувача, оптимальний стан – це найкращий із досяжних (припустимих) для даного розподілу структур, мотивів, інтересів та запасу ресурсів системи стан. Таке розуміння знаходиться у аналоговій відповідності із простим формулюванням критерію оптимальності Парето. Але проблема управління містить в собі як позицію користувача умов, створених управлінням, так і позицію проєктанта (проєктування) цих умов, що вимагає евристичного розширення трактування оптимальності та оптимізації, яке включатиме і випадки нерівноважних переходів. До того ж потрібно врахувати, що економіка розглядає стани, які можуть досягати рівноваги за рахунок відносно однорідних (моногенних) обмінних процесів, що контролюються грошовими потоками. В політико-владній системі та системі державного управління обмінні процеси більш секторизовані та ієрархічно немоногенні, що визначає особливості їх функціонування та, відповідно, їх дослідження.

Дамо означення оптимізації в контексті категоріального апарату теорії організації та менеджменту. Будемо виходити з того, що в простих однокритеріальних задачах проблема оптимізації співпадає із проблемою досягнення мінімуму або максимуму (в залежності від системних цілей) значень критерію за даних обмежень (обставин). В багатокритеріальних задачах, в яких є необхідність вирішувати проблему узгодження

суперечних (протилежних, конфліктних) критеріїв (характеристик) проблема оптимізації є проблемою пошуків стану найкращого узгодження параметрів функціонування підсистем, які є титульними для вказаних суперечливих критеріїв (характеристик) за даних обмежень (обставин). Тоді очевидно, що загальний критерій знаходження (формування) оптимального стану управління - це досягнення такого розподілу значень та областей функціонування протилежних (різноцентрованих) структур, пошук компромісів та збалансування (віддалі) суперечливих критеріїв, за яких можливим є стійко відтворюване досягнення системних цілей управління. Загалом, в просторі гри обставин та активностей протидіючих (конкуруючих) і координуючих сторін слід розрізнити структурну, функціональну, смислову та системну оптимізацію. Питання про оптимальну стратегію діяча (гравця) для випадків політичної або економічної боротьби (гри) та стратегію оптимального керування боротьбою, конкуренцією (проведенням гри) керівника процесу (гри) треба розрізнити. Це окреме питання. Але загалом, така постановка питання теж не суперечить даному нами означенню, просто треба вірно вибирати відповідно різні позиції оцінки.

Дослідження складних систем засвідчили, що необхідно розділяти задачі статичної та динамічної оптимізації. Статична задача оптимізації полягає в тому, що умови оптимізації, які були на початковий момент процесу, залишаються змістовно незмінними, тобто принцип оптимізації обраний в початковий момент оптимізації залишається протягом процесу (процедури) оптимізації змістовним та відповідним запиту оптимізації в кожний момент часу аж до кінця процесу оптимізації. Протягом процесу в динамічній задачі оптимізації умови змінюються, що вимагає пошуку алгоритму застосування послідовності різних принципів оптимізації.

Задачі оптимізації державної влади та управління належать до задач динамічної оптимізації. Як засвідчує практика менеджменту, в тому числі і адміністративного, оптимізація організаційної структури відбувається з метою кращого задоволення інтересів процесу відтворення, виробництва, управління. В свою чергу оптимізація процесу відтворення здійснюється з метою задоволення інтересів структури. Як структура так і процес описуються та управляються відмінними характеристиками та критеріями, тому виникнення проблеми оптимальності розвитку організації в зовнішньому середовищі як узгодження протидіючого (конкуренції інтересів) структури та процесу є природно необхідною. Таким чином це іманентно динамічний процес. Глибинна природа виникнення особливої проблеми оптимальності для динамічних процесів в тому, що оптимальність, як правило, на відміну від мінімальності та максимальності є інтегрально узгодженою і по простору і по часу характеристикою. Мінімальність або максимальність тільки по одному з них.

Продуктивним для розуміння природи оптимізації соціального управління є фундаментальний синергетичний образ структури-процесу. Інформативним прикладом структури-процесу, зокрема, є: мозок людини, школа та освітній процес в ній, торгова мережа, футбольний матч. Структура-

процес це така сутність, при якій для виникнення та мотивації існування структури є необхідним активний процес обміну структури із зовнішнім середовищем та складових структури між собою, а для мотивації та існування процесу необхідним є розгалужена ієрархічна структура. Саме структура-процес розвитку якостей владно-політичної моделі та якостей моделей державного, адміністративного, галузевого, регіонального управління та соціально-економічної системи є середовищем, де відбуваються процеси оптимізації. Стійкість структури-процесу забезпечується встановленням певної скоординованої сукупності параметрів порядку. Для успішного проведення процедури оптимізації необхідно встановлення параметрів порядку для кожної підсистеми та алгоритму координації їх між собою.

Оскільки, вважаємо, що оптимізація - це в першу чергу пошук шляху (принципу, алгоритму, норм, правил) узгодження протилежних активностей учасників дії (процесу) та врахування впливу змінних або невизначених коректно обставин, то доцільно зауважити, що виникають обставини особливого типу (активні обставини) які існують за рахунок впливу однієї системи на іншу. Обставини-актори створюють аналог проблеми „гри” з природою, яка розглядається в теорії ігор [16]. Маємо в першу чергу на увазі „активні” обставини, які виникають внаслідок вкладеності систем: система соціального управління містить в собі політико-владну систему, політико-владна система містить в собі систему державного управління, а та в свою чергу - адміністративну систему. Оптимізація систем державної влади та управління повинна здійснюватися на основі розуміння в яких відношеннях, взаємодіях та взаємовпливах в даний момент часу згадана система є із системами, в які вона входить складовою, та із системами, що власне є її складовими.

При дослідженні проблеми оптимізації необхідно врахувати окрім явних та неявних ознак та властивостей вкладеності соціально-управлінських систем ще й ознаки та властивості, які виникають внаслідок ієрархічної багаторівневості систем управління. Інколи важко розрізнити ефект вкладеності та існування або виникнення нового рівня ієрархії. Але будемо виходити що обидва явища незалежно один від одного можна чітко ідентифікувати.

Для ідентифікації рівнів будемо користуватися означенням ієрархії М.Месаровича: „ієрархія - організаційна структура, яка складається із динамічних елементів або блоків, що приймають рішення в відповідних їх позиції (рангу) вузлових точках системи [17]. Прийmemo, що для однорівневої системи із кількома квазінезалежними критеріями ефективності функціонування частин системи оптимальність є найкращий варіант компромісу суміщення ефективностей частин для досягнення найкращого стану ефективності системи в цілому. Для багаторівневих систем ситуація суттєво ускладнюється. Часто виникає спокуса зведення кількох рівнів в один, з метою спрощення проблеми оптимізації системи. Така можливість є в рамках зведення багатокритеріальної задачі оптимізації до однокритеріальної введенням відносних важливостей кожного критерію.

Таке зведення треба проводити дуже обережно, оскільки може привести до втрати контролю над системотворчими якостями. В загальному випадку необхідно розробляти принципи оптимізації структур та функцій кожного рівня та алгоритми координації і оптимізації рівнів між собою.

Демократична система влади та управління містить із необхідністю протиріччя між інститутами та організаціями влади та управління в силу основи демократичної організації – принципу розподілених влад в гілці влади. Власне гілки влади функціонують в формальному представленні певних інститутів влади, легітимізованих конституцією, законами та традиційними діяльними установками політичної культури.

Оптимізація систем державної влади та управління повинна здійснюватися на основі розуміння в яких відношеннях, взаємодіях та взаємовпливах згадана система є із системами, в яких вона входить складовою та із системами, що власне є її складовими. Для встановлення в яких пропорціях із умови вкладеності систем виникають реальні рівні управління необхідно факторизувати: або організаційно через дієве представництво економічних інтересів у політичній сфері (приклад США), або інституційним програмно-цільовим чином (приклад ЄС), на базі яких цінностей відбувається процес оптимізації взаємодії між ієрархічними рівнями.

До найважливіших фундаментальних образів сучасної політичної науки належать категорії: політична система, політичні інститути, інститути влади. Політологи серед характеристик політичного інституту виокремлюють: 1) психологічність - будь який суспільний інститут за своєю генезою є стійким психологічним утворенням, стійким продуктом обміну діяльністю; 2) історичність – інститути позиціонуються як певний кінцевий продукт розвитку суспільної сфери; 3) структурність – кожен інститут існує внаслідок своїх взаємодій із іншими інститутами соціальної системи; 4) функціональність – інститути повинні виконувати визначені для них суспільством функції, сприяючи інтеграції суспільства й досягненню гомеостазу [18]. Політична система структурно є сукупність політичних інститутів, політичних відносин, правових та політичних норм, ідей, концепцій, традицій здійснення влади та управління. Таким чином в призмі проблеми проектування нових суспільних станів стає ясным, що розвиток політичної системи є загальносуспільний процес, який характеризується глобальним часом, назвемо його історичним часом. Історичний час політичних систем різних держав взаємодіє, створюючи певну рівноважну глобальну систему розподілу історичних позицій країн в світовій політичній та економічній ієрархії. Для описання нерівноважних змін та швидких коливань станів влади та управління необхідно застосувати більш локалізований в часі фундаментальний образ. Емпірично в середовищі політичних аналітиків та експертів такий образ викристалізувався та отримав назву: діюча владно-політична модель. Актуальним з точки зору науки державне управління є окреслення характеристик владно-політичної моделі як наукової категорії. Для створення логіко-понятійних

основ розробки концепції оптимізації владно-політичної моделі необхідно логічно чітко розрізнити цю категорію від категорії політичний режим, оскільки політичний режим теж має природу локалізованої в часі смислової проекції політичної системи, але він стосується в першу чергу не способу організації влади та управління, а способу, методів, стилю взаємодії влади з громадянами та з суспільством в цілому. Відмітимо, що фундаментальний образ „владно-політична модель” може мати два змісти: пасивний та активний. В пасивному - він є проста локалізація історичного часу політичної системи в певний етап пристосування до обставин, які склалися, в активному - він є умовою організації нерівноважного процесу прогресу, який міняє усталений історичний розподіл. Політична система є суб’єктом самоорганізації. Владно-політична модель має дві суті: самоорганізаційну та організаційну, які між собою кібернетично зв’язані в історичному часі періодом релаксації. Організаційна складова об’єкту „владно-політична модель” може бути предметом соціального та політичного проектування. В той же час через ту можливість, що деякі проєктовані нові якості владно-політичної моделі закріплюються в якостях політичної системи в вимірі історичного часу, виникає новий канал самоорганізації і власне політичної системи. Таким чином слідує, що структурно об’єктом оптимізації політичної системи в першу чергу повинна бути владно-політична модель. Такий вибір ставить для задачі субрівнів оптимізації як по функціонально-цільовій так і по галузевим ознакам відповідно окреслені завдання.

З метою розробки концепції оптимізації системи політичного та державного управління необхідно застосовувати складові саме активного змісту образу-категорії „владно-політична модель”. Наголосимо, що поняття модель тут ми вживаємо не як спрощене відображення реальності певними схематичними засобами, а як зразок конструкції певного типу систем. В такому смисловому ряді природно можна ввести поняття вдосконалення моделі як вдосконалення зразка конструкції системи певного типу, в нашому випадку типу соціального, політичного та державного управління.

Разом тим, можна розглядати сукупність певних типів моделей, тобто сукупність титульних систем, які мають спільні ознаки, але відрізняються своїми кваліфікаційними титульними маркерами (сукупністю титульних особливостей). Таким чином ми розглядаємо два комплементарні представлення моделі: 1) як зразка системи серед сукупності моделей інших марок; 2) як зразка конструкції в ряду моделей однієї й тієї марки (титульної системи).

Концепція оптимізації соціального та державного управління повинна базуватися саме на такому комплементарному представлення владно-політичної моделі. Більше того, для розробки концепції оптимізації необхідним є вивчення та проектування таких вертикально інтегрованих одна в одну комплементарних моделей як модель державного управління, адміністративна модель, модель адміністративно-територіального устрою.

Вдосконалення зразка конструкції в часовому ряду однієї й тієї „марки” в наближенні обліку тільки прямих зв’язків суб’єкт-об’єкт може

мати різні форми: модернізація, модифікація, зміна моделі. Але у випадку врахування і прямих і зворотних кібернетичних зв'язків суб'єкт-об'єкт процес вдосконалення завжди повинен мати смислову частку обох категорій оптимальність та оптимізація.

Практично застосовні до конкретних ситуацій рецепти оптимізації можна здійснити окресливши властивості владно-політичної моделі. Для цього необхідно розглянути його в трьох перерізах: структурному, функціональному, діяльнісному з конкретним представленням та механізмами легітимізації обсягів повноважень. В кожному перерізі системно повно представити предмет оптимізації. Титульним рівнем для старту процедури оптимізації повинен стати рівень владно-політичної моделі. Це пов'язано з тим, що саме владно-політична модель структурно визначає розподіл повноважень між інститутами глави держави, виконавчої, законодавчої та судової влади та організацію діяльності контрольно-наглядових та правоохоронних і силових органів держави. Тобто суспільно-політичні та суспільно-психологічні умови реалізації функцій державного управління. Наступним кроком повинна стати оптимізація моделі державного управління уже в нових, частково вже оптимізованих „зовнішніх” умовах. Потім процедура ітеративно може продовжуватися до кінцевого „ідеального” стану, уявлення про який отримане в результаті певного імітаційного віртуального моделювання сумісного оптимального стану та комплементарних якостей моделей усіх потрібних рівнів.

Висновки. Задачу вдосконалення моделей організації політичного та державного управління необхідно в сучасних умовах інституційної, технологічної, економічної складності ставити як пошук методів та принципів системної оптимізації профілю якостей моделі. В такій постановці задачі оптимізацію запитів, потреб, можливостей, ресурсів, цінностей, культури використання ресурсів можна розглядати як системотворчий чинник. В такому випадку інструментами вдосконалення стають вибір або формування альтернатив структурної, функціональної, ресурсної оптимізації складових владно-політичної моделі та моделі державного управління. Метою – оптимізація розподілу повноважень та функціонально-діяльнісних ознак органів та інститутів влади та управління, суспільне регламентування параметрів конфліктних стратегій політичних акторів, оптимізація моделі організації політичного керівництва та державного управління в цілому. Одна із важливих складових розв'язання цих задач - формування ціннісних та програмних стабілізуючих рівнів соціального, політичного та державного управління, які сприймаються і політико-партійною елітою, і технократами і суспільством.

Необхідно здійснити розробку концепцій оптимальності для кожного типу колективних станів політико-конкурентних стратегій, для оцінки оптимальності альтернатив розвитку владно-політичної моделі та моделі державного управління у відповідності з галузевими та функціональними ознаками, які враховують особливості умов та обставин, для яких виникає проблема або можливість вибору.

1. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку. За заг. Ред. Ф.М. Рудича. -К. Парламентське видавництво. - 2006. – С. 408.; Рудич Ф. М. Порівняльна політологія. – К. : МАУМ 2000. – 148 с.; 2. Атаманчук Г. В. Управление - социальная ценность и эффективность. – М., 1995; Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. М.: 1997.; Эффективность государственного управления., под ред. С. А Батчикова, С.Ю Глазьева: Пер. с англ. М.: 1998; Аганбегян А. Г Управление и эффективность. – М., 1981; Кочетков А. Эффективность системы государственной власти // Власть. – 1997. – № 5; Эффективность государственной власти и управления в современной России. под ред. Игнатова В., Р-на-Дону: 1998; Питерс Т., Уотермен Р. В поисках эффективного управления: Пер. с англ. – М., 1986; Мескон М.Х, Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. – М.: Дело, 1998. и др.; 3. Цветков В.В. Державне управління : основні фактори ефективності (політико-правовий аспект) . –Х.: Право, 1996. -164 с.; Державна влада в Україні: формування та функціонування.: Зб. наук. пр. / Кол. авт.; Наук. кер. Н. Нижник. – К.: Вид-во УАДУ. – 2000. – Т. 1. – 224 с.; Виконавча влада і адміністративне право За заг. Ред. В.Б.Аверянова. – К.: Видавничий дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.; Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. – Київ, «Програма Л», 2005.– 136 с.; 4. Ефективність державного управління /Ю.Бажал, О. Кілієвич, Мертенс О. та ін.; За заг. Ред. І.Розпутенко.- К. Ви-во «К.І.С.», 2002. - 420 с.; 5. Токовенко В.В Політичне керівництво і державне управління: проблеми взаємовідносин та оптимізація взаємодії: Моногр.- К.:Вид-во УАДУ,2001-256 с. 6. Месарович М., Мако Д., Такахара И. Теория многоуровневых иерархических систем. – М.: МИР, 1973. - 346 с.; 7. Пал Л. А. Аналіз державної політики/ Пер. з англ.. Іван Дзюб.- К.: Основи,1999.- 422 с.; Валевський О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: Монографія. – К.: НІСД, 2001. -242 с.; 8. Хакен Г. Синергетика. - М.: Мир, 1980.- 404 с.; 9. Пригожин И. Неравновесная статистическая механика. - М.: Мир, 1964. - 420 с.; 10. Пригожин И. От существующего к возникающему. Время и сложность в физических науках. – М.: Наука, 1985. – 324 с.; 11. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем. - М.: Наука, 1994. - 296 с.; 12. Нижник Н., Черленяк І. Синергетично-рефлексивна модель соціальної самоорганізації та управління. Вісник НАДУ.- 2003. - №3. с.5-13.; Черленяк І. Функціональність, синергізм та синергетичність організаційних систем. //Вісн. НАДУ.- 2005. - № 3. – С.64-72. 13. Реформування державного управління в Україні : проблеми і перспективи // Колектив авторів. Наук. керів. Цветков В.В. – К.: “Оріяни”, 1998. – 364 с.; 14. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. – К.: Основи, 2000.- 198 с.; 15. Верченко П.І. Багатокритеріальність і динаміка економічного ризику (моделі та методи). Монографія.- К.: КНЕУ, 2006.-272 с. 16. Нейман Дж. Моргенштерн О., Теория игр и экономическое поведение, пер. с англ. – М., 1970; 17. Месарович М., Мако Д., Такахара И. Теория многоуровневых

иерархических систем. – М. МИР, 1973. – 346 с. 18. Кармазіна М., Шурбована О. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять. // Політичний менеджмент. – 2006. – № 4(19).

І. Зварич

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Якщо кінець минулого століття увійшов у політичну історію України як час національного самовизначення і державотворення, то початок двадцять першого проходить під знаком регіоналізації політичного простору нашої країни. Наявність політичної регіоналізації значною мірою носить об'єктивний характер, оскільки детермінований не лише бажанням регіональних еліт та політичних партій розіграти „регіональну карту”, а й процесами та тенденціями, які приховані у глибинних шарах економічного, соціального, культурного тощо розвитку суспільства. Більше того, як показує досвід європейських країн, а вони є взірцевим прикладом для нашого розвитку, регіоналізм дедалі гучніше заявляє про свої права як одної із впливових концепцій західної демократії. Принагідно зазначимо, що, як політичний рух, регіоналізм виникає у Західній Європі всередині та набуває обертів у другій половині двадцятого століття. [1].

Сьогодні є підстави говорити про інституціоналізований характер регіоналізму у західноєвропейських країнах, оскільки він тут набув законодавчого оформлення, зокрема, і у вигляді Європейської хартії регіональних мов та мов меншин, інших нормативних документів. У рамках Європейського Союзу існує поняття „Європа регіонів”, яким підкреслюється та обставина, що не лише державні кордони визначають статус території, а й прикордонні смуги, транскордонне співробітництво набуває дедалі більшого значення для народів, які там мешкають. Усе це змушує всерйоз поставитися до регіональних процесів, які відбуваються на європейському просторі, віддати належне певним тенденціям, які розвиваються. На сьогодні існує ціла низка міжнародних документів, насамперед ухвалених та проголошених у рамках Європейського парламенту, такі як, Хартія про регіоналізм (1988), Декларація про регіоналізм у Європі (1996), які також є свідченням інституціоналізації європейського регіоналізму.

Проте необхідно зазначити, що явище європейського регіоналізму має подвійну природу. З одного боку, воно відзеркалює поглиблення демократичних процесів у системі державного управління і відбувається під гаслами децентралізації влади, посилення ролі та впливу внаслідок життя територіальних громад місцевого самоврядування. Цей різновид регіоналізму умовно можна позначити як „адміністративний”, тобто такий, який переймається переважно проблемами оптимізації системи управління з посиленням ролі місцевого самоврядування. З другого, регіоналізм в окремих випадках набуває політичного характеру, тобто він не задовільняється